

УДК 349.414:343.3/.7]:502.521-049.5(045)
DOI: 10.31651/2413-8142-2023-29-Landina

Anna Landina

PhD (in Law), Senior researcher, Institute state and rights named after V. M. Koretsky National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3808-7573>

e-mail: anna-lavanda@ukr.net

Bibliographic Description of the Article: Landina, A. (2023). Ensuring environmental security in the field of land use by means of criminal justice in modern conditions. *Ukrainskyi Se-lianyn. [Ukrainian peasant]*, 29, 22-28. (In Ukrainian). doi: 10.31651/2413-8142-2023-29-Landina

ENSURING ENVIRONMENTAL SECURITY IN THE FIELD OF LAND USE BY MEANS OF CRIMINAL JUSTICE IN MODERN CONDITIONS

Abstract. *The purpose of this study was to determine the effectiveness of ensuring environmental security in the field of land use by means of symbolic justice.*

The scientific novelty of the research. *The main means of criminal justice for ensuring law and order in the field of land use is criminal responsibility, which is a guarantee of compliance with rules and order, and is the strictest and most effective means of state coercion when committing the most socially dangerous offenses in the field of land relations. Criminal offenses in the field of land use encroach on the order of land relations, on the provision of human life and health and the health of the population as a whole, on the proper condition of other objects of ecological legal relations - air, subsoil, objects of animal and plant life, water resources, ensuring property rights, order of business activity; the damage caused by the spoiling and pollution of lands is manifested in the ecological sphere, in the sphere of the national economy and in the personal sphere, since a person always suffers from such illegal actions. The war created additional complications in the field of ensuring ecological security of land use, which are related to: mass displacement of people; the lack of legislative regulation of new needs and the impossibility of implementing existing regulatory provisions and restrictions in the field of land relations; aggravation of already existing problems related to land use; loss of government control over state lands; inability to maintain land registers and cadastres, their destruction; violation of the right of ownership to the land of the legal owners; the opening of new prospects for abuses by officials in the field of land use; threats to the normal legal functioning of the land market.*

Conclusions. *The conducted research led to the conclusions regarding the need to improve the current norms of criminal legislation in this area regarding the subject (size of the land plot) and qualifying circumstances (commitment of such criminal offenses by an official using his official position) of offenses in the field of land use.*

Key words: *land relations, land legislation, land use, criminal liability, national security, criminal legal means, environmental sphere, conditions of war, rights, legal support.*

Анна Ландіна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,

Інститут держави і права ім. В. Корецького НАН України, м. Київ, Україна

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3808-7573>

e-mail: anna-lavanda@ukr.net

Бібліографічний опис для цитування: Ландіна Л. Забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування засобами кримінальної юстиції в сучасних умовах. *Український селянин*. 2023. Вип. 29. С. 22-28. doi: 10.31651/2413-8142-2023-29-Landina

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. *Метою дослідження є визначення ефективності забезпечення екологічної безпеки в сфері землекористування засобами кримінальної юстиції.*

Наукова новизна. *Основним засобом кримінальної юстиції із забезпечення правопорядку у сфері землекористування є кримінальна відповідальність, яка є гарантією дотримання правил і порядку, є найсуворішим і дієвим засобом державного примусу при вчиненні найбільш суспільно небезпечних правопорушень у сфері земельних правовідносин. Кримінальні правопорушення у сфері землекористування посягають на порядок земельних відносин, на забезпечення життя та здоров'я людини і здоров'я населення в цілому, на належний стан інших об'єктів екологічних правовідносин – повітря, надр, об'єктів тваринного і рослинного світу, водних ресурсів, забезпечення права власності, порядок підприємницької діяльності; шкода, яка заподіюється псуванням та забрудненням земель, виявляється в екологічній сфері, у сфері національної економіки та в особистій сфері, оскільки від таких протиправних дій завжди страждає людина. Додаткові ускладнення у сфері забезпечення екологічної безпеки землекористування створила війна, що пов'язані із такими чинниками: масовим переміщенням людей; відсутністю законодавчої регламентації нових потреб та неможливістю реалізувати вже наявні нормативні положення, обмеження у сфері земельних відносин; загострення вже існуючих проблем, пов'язаних із землекористуванням; втратою владою контролю над державними*

землями; неможливістю вести земельні реєстри та кадастри, їх знищення; порушенням права власності на землю законних власників; відкриттям нових перспектив для зловживань із боку службових осіб у сфері землекористування; загрозами нормальному правомірному функціонуванню ринку землі.

Висновки. Проведене дослідження призвело до висновків щодо необхідності удосконалення чинних норм кримінального законодавства у цій сфері щодо предмету (розмір земельної ділянки) та кваліфікуючих обставин (вчинення таких кримінальних правопорушень службовою особою із використанням свого службового становища) правопорушень у сфері землекористування.

Ключові слова: земельні відносини, земельне законодавство, землекористування, кримінальна відповідальність, національна безпека, кримінально-правові засоби, екологічна сфера, умови війни, права, законодавче забезпечення.

Постановка проблеми. Забезпечення безпеки держави є основою національної політики будь якої правової демократичної держави. Національна безпека визначає стан суспільства з точки зору забезпечення належного рівня захисту прав і свобод людини та дотримання законодавства в окремих сферах, що зумовлює наявність багатьох складників цього поняття. Зокрема, одним із основних є екологічна безпека, яка забезпечується залежно від специфіки об'єкта екологічних правовідносин.

Одним із об'єктів, з приводу якого виникають правовідносини у межах екологічного врегулювання, є земельні ресурси, з приводу яких складаються земельні відносини, зокрема і відносини землекористування. Шкоди земельним ресурсам у процесі землекористування можна заподіяти будь-якими протиправними діями: як посягаючи на чужу земельну власність, так і заподіюючи неоправдану шкоду і створюючи небезпеку для екологічної та національної безпеки шляхом порушення норм екологічної безпеки у цій сфері.

Ситуація із екологічною безпекою у сфері землекористування, насамперед в аграрному секторі економіки, в Україні значно ускладнилася внаслідок воєнних дій. В умовах війни створюється загроза для національної безпеки, яка виявляється у занепаді врядування, насильстві, демографічних зрушеннях, захопленні землі, руйнуванні житла та інфраструктури, у землекористуванні

шляхом забруднення земель унаслідок застосування вибухової, вогнепальної та іншої зброї масового ураження, знищення родючого шару землі. За даними Офісу Президента України, станом на березень 2023 р. збитки, завдані екологічній системі України, складають 2 трлн грн. без урахування шкоди на окупованих територіях¹. За офіційними даними Центру досліджень продовольства та землекористування Київської школи економіки та Міністерства аграрної політики і продовольства України, загальна сума прямих та непрямих збитків, завданих українському агросектору з початку повномасштабної війни, склала 41,1 млрд. доларів². Якщо врахувати фактори, що загрожували безпеці землекористування і до початку повномасштабної війни (наприклад, проблема з рейдерськими захопленнями земель чи врожаю, корупція в країні, зокрема у сфері ринку землі, порушення вимог та правил використання земель в аграрному секторі економіки тощо), то ситуація щодо забезпечення безпеки у вказаній сфері складається вкрай складна і несприятлива.

З метою забезпечення безпеки в державі, зокрема екологічної безпеки в сфері землекористування в аграрному секторі, передбачені додаткові гарантії дотримання норм чинного земельного законодавства. Серед таких гарантій найбільш дієвими у зв'язку із найсуворішим видом відповідальності є засоби кримінальної юстиції.

1 В ОП назвали приголомшливу суму збитків, завданих екології України війною. 14.03.23 р. URL:

<https://www.unian.ua/ecology/v-op-nazvali-prigolomshlivu-sumu-zbitkiv-zavdanih-ekologiji-ukrajini-viynoyu-12179562.html#:~:text=%D0%9A%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%9F%20%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%88%D1%83%D1%94%2C%20%D1%89%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B8,%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%D1%85.>

2 Збитки агросектора України від війни. 18 січня 2023 р. URL:

https://lb.ua/blog/infosecurity_institute/542993_zbitki_agrospektora_ukraini_vid_viyni.html#:~:text=%D0%97%D0%B0%20%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D1%83%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0,%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%BB%D0%B0%20%41%2C1%20%D0%BC%D0%BB%D1%80%D0%B4%20%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B2.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність порушеної у статті проблематики підтверджується досить великою кількістю наукових пошуків у сфері екологічної безпеки у сфері землекористування. Зокрема, окремі та комплексні дослідження вказаної проблематики здійснювали О. Будзяк, Р. Гулінчук, Г. Дудич, Л. Дудич, Т. Євсюков, Р. Ілюхіна, А. Коваленко, А. Мельничук, О. Сакаль, І. Самойлова, А. Степаненко, А. Третяк, Р. Третяк, О. Фурдичко, М. Шквир та інші.

Щодо забезпечення безпеки у сфері землекористування, то як окремі аспекти, так і комплексні дослідження у межах встановлення відповідальності, зокрема і кримінальної, за правопорушення у вказаній сфері здійснювали такі вчені, як В. Авер'янов, Н. Антонюк, В. Баранівський, І. Вишнівський, С. Гавриш, Б. Єрофєєва, В. Корсун, О. Літошенко, А. Мірошниченко, О. Олійник, М. Панов, О. Погрібний, Н. Цвіркун, О. Чепка, Ю. Шемшученко, О. Шуміло та інші.

Незважаючи на досить велику кількість наукових розробок щодо підвищення ефективності забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування, зокрема і засобами кримінальної юстиції, і практичних рекомендацій щодо їх втілення, малодослідженими залишається низка питань. До таких належать удосконалення кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері землекористування, вироблення ефективних кримінально-правових заходів боротьби із вказаними правопорушеннями, зокрема у найбільш несприятливих умовах життя у суспільстві.

Враховуючи зазначене вище, **метою** дослідження є визначення ефективності забезпечення екологічної безпеки в сфері землекористування засобами кримінальної юстиції. У межах поставленої мети будуть вирішені такі завдання: визначити поняття екологічної безпеки у сфері землекористування, встановити підстави криміналізації правопорушень у сфері земельних відносин, виявити недоліки кримінально-правових заходів охорони земельних відносин.

Виклад основного матеріалу. Екологічна безпека, очевидно, є одним із складників загальної державної (національної) безпеки, яка визначається як забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів³. Щодо законодавчо закріпленого визначення, то зазначено, що екологічна безпека – це такий стан навколишнього середовища, коли гарантується запобігання погіршення екологічної ситуації та здоров'я людини (ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»⁴). Тобто, за своєю сутністю це певний сприятливий стан навколишнього середовища, за умов наявності якого у суспільстві забезпечується екологічно сприятлива ситуація, за якої забезпечується захист та охорона довкілля: повітря, земель, водних ресурсів, тваринного і рослинного світу, об'єктів заповідного фонду, що забезпечують здоров'я та нормальну життєдіяльність людей.

Відповідно до зазначеного вище, власне екологічна безпека не є однорідним поняттям, оскільки формується із певних складників: безпечного використання та існування окремих об'єктів екологічних відносин. Одним із таких об'єктів є земельні ресурси, які є основним предметом відносин землекористування та земельних відносин.

Землекористування складається із різних видів діяльності, пов'язаної із цільовим законним використанням земельних ресурсів у межах національної земельної та аграрної політики, є основним видом земельних відносин. За загальним визначенням, землекористування в складі земельних відносин – це процес задоволення різноманітних інтересів суб'єкта (суб'єктів) землекористування за допомогою вилучених із земельних ресурсів корисних властивостей і похідної від них продукції⁵.

Виходячи з вказаного, саме по собі землекористування також складається із різних форм використання земельного фонду: сфера сільського господарства (аграрний

3 Навчальний посібник з курсу «Екологічна безпека». Частина 1 для студентів 2-го курсу спеціальності 6.070801 «Екологія та охорона навколишнього середовища» / Укладач В.О. Дяків. Львів: Вид-во ПП «Кварт», 2011. С. 5. URL: https://geology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Ekologichna-bezpeka_metod-posibnyk-1.pdf

4 Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України. Від 25.06.1991. В редакції на 10.07.22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

5 Купінець Л. Екологічна безпека аграрного землекористування: теорія і механізми забезпечення. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2016. С. 9. URL: http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/2820/1/Kupinets_Zhavnerchuk_Ekol_bezp_2016.pdf

сектор); сфера житлового та громадського будівництва; природоохоронна та заповідна сфера; промислова, зв'язку, енергетична і транспортна сфери; лісгосподарська та видобувна сфери; сфера історико-культурного призначення; оборонна сфера тощо. І якщо у переважній більшості сфер земля використовується як другорядний ресурс (для розташування об'єктів; як певна «перешкода», наприклад, для видобувної сфери; як джерело знахідок тощо), то у сільськогосподарській – вона є основним об'єктом і ресурсом, що потребує охорони, оскільки її кількість обмежена, а родючість (продуктивна здатність) має властивість погіршуватися в умовах неналежного (безгосподарського) використання.

Тому, як зазначено у дослідженнях, така ситуація із землями сільськогосподарського призначення вимагає адекватного проведення сукупності науково обґрунтованих заходів, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки аграрних земель, оскільки їх використання супроводжується не тільки надмірним господарським навантаженням, що спричиняє виснаження ґрунтового потенціалу, а й постійним забрудненням власно аграрної галузі (незбалансоване внесення мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин, екстернальними забрудненнями та прискоренням міграції забруднюючих речовин у ґрунті та їх накопиченням в аграрній продукції, посиленням уразливості водною та вітровою ерозією, активізацією різноманітних деструктивних процесів)⁶. І тому ефективно забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі землекористування вимагає застосування найбільш дієвих засобів, включаючи засоби кримінальної юстиції.

Аграрне (сільськогосподарське) землекористування за своєю сутністю є використанням відповідних земельних ресурсів для отримання аграрної продукції, її привласнення і реалізації. Це цілком відповідає сутності землекористування, яка визначається як процес вилучення властивостей землі у відповідності до сфери використання. Відповідно, і система заходів для ефективного відтворення, поліпшення природних якостей та охорони земель з метою підтримки їх продуктив-

ної здатності та розширення меж стійкості та ємності екосистем виявляє ознаки екологічної безпеки землекористування⁷.

Згідно із загальним визначенням екологічної безпеки, екологічна безпека землекористування – це також стан захищеності земель від негативних наслідків господарювання, інтенсифікованих потребами економічного зростання в процесі виробництва продукції необхідної кількості та задовільної якості. Відповідно і екологічна безпека в аграрному секторі – це стан захищеності земель, який забезпечується встановленням кореляції спроможності виробляти суспільно необхідну кількість аграрної продукції відповідної якості з мінімізацією ризиків та збереження можливості агроекосистем протистояти неконтрольованим екологічним небезпекам без втрати відновлювальних функцій – тобто, господарювання в межах допустимого впливу⁸.

Забезпечення порядку землекористування в межах екологічної безпеки закріплене в окремих спеціальних та загальних нормативно-правових актах і забезпечується встановленням відповідальності за порушення встановлених у чинному національному законодавстві правил користування земельними ресурсами, зокрема і в аграрному секторі (встановлюються нормами Земельного, Господарського, Цивільного, Кримінального кодексів України, низки нормативно-правових актів). Основним засобом кримінальної юстиції у сфері забезпечення правопорядку у будь-якій сфері є кримінальна відповідальність, яка є своєрідною гарантією дотримання правил і порядку землекористування, є найсуворішим і тому в низці випадків найдієвішим видом державного осуду. Застосування кримінально-правових заходів передбачає застосування найвищої міри покарання як заходу державного примусу, що відбувається у випадку вчинення найбільш суспільно небезпечних правопорушень у сфері земельних правовідносин.

Нормами Кримінального кодексу України (далі – ККУ) передбачено відповідальність за такі правопорушення у сфері землекористування: самовільне зайняття земельної ділянки, вчинене особою ... щодо

⁶ Ibid. С. 12

⁷ Купінець Л. Екологічна безпека аграрного землекористування: теорія і механізми забезпечення : монографія. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2016. С. 13. URL: http://eprints.library.odku.edu.ua/id/eprint/2820/1/Kupinets_Zhavnerchuk_Ekol_bezp_2016.pdf

⁸ Ibid.

земельних ділянок особливо цінних земель, земель в охоронних зонах, зонах санітарної охорони, санітарно-захисних зонах чи зонах особливого режиму використання земель (ч. 2 ст. 197¹); самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці, зазначеній у частині другій цієї статті (ч. 4 ст. 197¹); порушення правил екологічної безпеки, а саме порушення порядку здійснення оцінки впливу на довкілля, правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів, якщо це спричинило загибель людей, екологічне забруднення значних територій або інші тяжкі наслідки (ст. 236); приховування або умисне перекручення службовою особою відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель (ст. 238); забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля (ст. 239); незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля (ст. 239¹); безгосподарське використання земель, якщо це спричинило тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту (ст. 254)⁹.

Вказані норми кримінального законодавства України забезпечують екологічну безпеку у сфері землекористування шляхом встановлення кримінально-правової заборони. Наслідком порушення таких заборон буде застосування передбачених у відповідних статтях КК України санкцій за вчинені правопорушення, які виявляються у примусових обмеженнях для винної особи майнового, особистого або іншого характеру.

Криміналізацію правопорушень у сфері землекористування зумовлено низкою вагомих підстав, які підтверджують доцільність

такого кроку з боку законодавця: суспільна небезпечність порушення земельного законодавства, оскільки це тягне за собою псування земель або їх забруднення; широка розповсюдженість негативного впливу людини на землю; нагальна необхідність встановлення з боку держави кримінально-правових гарантій забезпечення правопорядку у сфері землекористування; наявність специфічних факторів псування та забруднення земель, на які неможливо вплинути іншим, окрім застосування кримінально-правових, заходами; забезпечення правопорядку засобами кримінальної юстиції у сфері екологічної безпеки в цілому. Крім того, відзначимо і той факт, що суспільно небезпечні діяння у сфері землекористування посягають не лише на порядок земельних відносин, а і на інші об'єкти, поставлені під захист кримінального законодавства (забезпечення життя та здоров'я людини і здоров'я населення, належний стан інших об'єктів екологічних праввідносин – повітря, надр, об'єктів тваринного і рослинного світу, водних ресурсів, забезпечення права власності, порядок підприємницької діяльності тощо). Шкода, що заподіюється псуванням та забрудненням земель, виявляється не лише в екологічній сфері (власне, безпосередня шкода землям та іншим екологічним об'єктам), але і в сфері національної економіки, оскільки в такому випадку земля втрачає свою ціну і свою дохідність, а також і в особистій сфері, оскільки в кінцевому рахунку від таких протиправних дій завжди страждає людина.

Відзначаючи доцільність криміналізації правопорушень у сфері землекористування, зазначимо, що засоби кримінальної юстиції у цій сфері ще далекі від досконалості. Так, зокрема, керуючись змістом норм ККУ при кваліфікації кримінальних правопорушень, у вказаній сфері враховується лише розмір заподіяної шкоди. Однак, як зазначається вченими, варто було б звернути увагу і на кількісний показник, такий як розмір земельної ділянки (територія), якій було заподіяно шкоди¹⁰: адже дійсно – чим більша ділянка ушкоджена, тим більше шкоди заподіюється як землям, так і екології. Тому доцільно

⁹ Кримінальний кодекс України. В редакції від 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

¹⁰ Цвіркун Н. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДСТАВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА БЕЗГОСПОДАРСЬКЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2014. № 6. С. 88-97. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/649/shlyahi_vdoskonalennya_pidstav_kriminal_noyi_vidpovidal_nosti_za_bezgospodars_ke_vikoristannya_zemel_.pdf?sequence=2&isAllowed=y

передбачити таку кваліфікуючу ознаку, як псування великих та особливих ділянок землі, визначивши ці розміри в еквівалентності до гектарів у примітці до відповідних норм ККУ.

Також у вказаних нормах ККУ не передбачено як кваліфікуючої ознаки вчинення таких правопорушень службовими особами із використанням свого службового становища. Адже дуже часто ці злочини вчинюються саме службовими особами або з їх допомогою (не виконання чи недбале виконання службових обов'язків щодо охорони і використання земель, винесення незаконних рішень (дозволів, заборон, передачі в оренду чи користування) щодо використання земель, використання земель не за призначенням тощо)), що значно збільшує рівень суспільної небезпечності таких протиправних діянь. Тому пропонуємо передбачити як обставину, що обтяжує покарання за вказані кримінальні правопорушення, вчинення таких діянь службовою особою із використанням свого службового становища і внести відповідні зміни до норм ККУ.

Крім того, потрібно враховувати і зміни у структурі земельних правовідносин зумовлені відкриттям ринку землі, що також створює і певні ускладнення із забезпеченням такого виду відносин, і відкриває перспективи для вчинення нових правопорушень у цій сфері. І це потребуватиме у подальшому включення до ККУ відповідних норм, покликаних забезпечити законність і правопорядок у цій сфері.

Додаткові ускладнення у сфері забезпечення екологічної безпеки землекористування створила війна, яка зараз ведеться на території України, вирішення яких також є одним із першочергових завдань. Зокрема, це пов'язано із масовим переміщенням людей (як всередині країни, так і за її межі), відсутністю законодавчої регламентації нових потреб та подекуди неможливістю реалізувати вже наявні нормативні положення та обмеження у сфері земельних відносин, загострення вже існуючих проблем, пов'язаних із землекористуванням.

Які ж іще загрози у сфері землекористування несе війна? До них можна віднести такі: втрата владою контролю над державними землями внаслідок їх незаконного за-

хоплення; неможливість вести земельні реєстри та кадастри, навіть їх знищення, що унеможлиблює реалізацію прав на землю; порушення права власності на землю законних власників шляхом примусового їх виселення та вилучення землі, укладання інших незаконних угод; відкриття нових перспектив для зловживань з боку службових осіб у сфері землекористування; загроза нормальному правомірному функціонуванню ринку землі тощо. Незважаючи на критичну ситуацію в країні, розробка нагальних напрямів державної політики у сфері забезпечення безпеки землекористування вже ведеться: експерти вивчають можливість зменшення вже існуючих ризиків, розробляють стратегії щодо післявоєнної системи управління земельними ресурсами, вивчають можливості удосконалення чинного земельного та іншого галузевого законодавства з метою посилення безпеки земельних відносин і її екологічної безпеки¹¹. Ці зміни, вочевидь, будуть стосуватися не лише законотворчості, але й практичної реалізації відповідних норм, зокрема і органами кримінальної юстиції з метою вироблення єдиного ефективного механізму реалізації заходів забезпечення безпеки землекористування в Україні.

Висновки. Проведене вище дослідження ефективності забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування засобами кримінальної юстиції дало змогу зробити ряд висновків. По-перше, встановлено, що криміналізація правопорушень у сфері земельних відносин є цілком зумовленою наявними для цього підставами (суспільна небезпечність, розповсюдженість тощо). По-друге, незважаючи на те, що ККУ містить норми, які встановлюють відповідальність за правопорушення у сфері землекористування, вони вимагають певного удосконалення, зокрема, щодо предмету (розмір земельної ділянки) та кваліфікуючих обставин (вчинення таких кримінальних правопорушень службовою особою із використанням свого службового становища). По-третє, проаналізовано нові загрози безпеці землекористування в Україні в умовах і визначено, що їх наявність вимагає швидкого реагування з боку держави щодо максимальної їх нейтралізації і в подальшому усунення.

¹¹ Колесник Г. Як війна в Україні впливає на безпеку землекористування. URL: <https://ldn.org.ua/event/yak-viy-na-v-ukraini-vplyvaie-na-bezpeku-zemlekorystuvannia/>

References:

1. V OP nazvaly pryholomshlyvu sumu zbytkiv, zavdanykh ekolohii Ukrainy viinoiu. 14.03.23 r. [The OP named the staggering amount of damage caused to the ecology of Ukraine by the war.]. Retrieved from <https://www.unian.ua/ecology/v-op-nazvali-prigolomshlyvu-sumu-zbitkiv-zavdanih-ekologiji-ukrajini-viynoyu-12179562.html#:~:text=%D0%9A%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%9F%20%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%88%D1%83%D1%94%2C%20%D1%89-%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B8,%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%D1%85.> [in Ukrainian]
2. Zbytky ahrosektora Ukrainy vid viiny. (2023). [Losses of the agricultural sector of Ukraine from the war]. Retrieved from https://lb.ua/blog/infosecurity_institute/542993_zbitki_agrosektora_ukraini_vid_viyni.html#:~:text=%D0%97%D0%B0%20%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D1%83%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0,%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%BB%D0%B0%2041%2C1%2-0%D0%BC%D0%BB%D1%80%D0%B4%20%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B2. [in Ukrainian]
3. *Navchalnyi posibnyk z kursu «Ekolohichna bezpeka». Chastyna 1 dlia studentiv 2-ho kursu spetsialnosti 6. 070801 “Ekolohiia ta okhorona navkolyshnoho seredovyscha” [Study guide for the course “Environmental safety”. Part 1 for students of the 2nd year of specialty 6. 070801 “Ecology and environmental protection”].* (2011). Lviv: Vyd-vo PP «Kvart». Retrieved from https://geology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Ekologichna-bezpeka_metod-posibnyk-1.pdf [in Ukrainian]
4. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha. Zakon Ukrainy. (25.06.1991). [About environmental protection. Law of Ukraine.]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> [in Ukrainian]
5. Kupinets, L. (2016). *Ekolohichna bezpeka aharnoho zemlekorystuvannia: teoriia i mekhanizmy zabezpechennia: monohrafiia.* [Ecological safety of agricultural land use: theory and mechanisms of provision: monograph] Odesa : IPREED NANU. Retrieved from http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/2820/1/Kupinets_Zhavnerchuk_Ekol_bezp_2016.pdf [in Ukrainian]
6. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. (15.04.2023). [Criminal codex of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian]
7. Tsvirkun, N. (2014) *Shliakhy vdoskonalennia pidstav kryminalnoi vidpovidalnosti za bezghospodarske vykorystannia zemel. Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy. [Ways of improving the grounds of criminal responsibility for misuse of land],* 6, 88-97. Retrieved from https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/649/shlyahi_vdoskonalennya_pidstav_kryminal_noyi_vidpovidal_nosti_za_bezghospodars_ke_vikoristannya_zemel_.pdf?sequence=2&isAllowed=y [in Ukrainian]
8. Kolesnyk, H. (2023). *Yak viina v Ukraini vplyvaie na bezpeku zemlekorystuvannia* [How the war in Ukraine affects the security of land use]. Retrieved from <https://ldn.org.ua/event/yak-viyna-v-ukraini-vplyvaie-na-bezpeku-zemlekorystuvannia/> [in Ukrainian]

Надійшла до редакції / Received: 18.04.2023

Схвалено до друку / Accepted: 23.05.2023